

Hus v sobě soustředil síly, které lze rozptýlené sledovat u jeho předchůdců. Jako učenec a lidový kazatel v jedné osobě proměnil teologickou a filosofickou spekulaci v aktuální příkaz pro život, protože dovedl najít cestu, jak myšlenku, radu nebo příkaz učinit majetkem lidových mas.

Život Husův lze rozdělit do čtyř vývojových etap podle toho, jak jeho působení hledalo a nacházelo vztah k širokým lidovým vrstvám.

První etapu tvoří doba od narození (narodil se z chudých rodičů v Husinci u Prachatic nejspíše r. 1371) přes universitní studia až do nastoupení úřadu kazatele v Betlémské kapli r. 1402. Tehdy se v Husovi formoval učenec: jeho činnost souvisela jen s postavením na universitě, kde dosáhl r. 1396 hodnosti mistra filosofie („svobodných umění“), po dvou letech začal na téže fakultě přednášet a r. 1400 po vysvěcení na kněze vstoupil na fakultu bohosloveckou. Pokud máme jeho činnost z této doby písemně zachycenu a dochovánu, je pouze latinská. Je ovšem nutno poukázat na to, že se Hus ani v čistě odborných a v oficiálních projevech nestavěl do strnulého postoje zkostnatělého učenice, ale i v nejvážnějších situacích dával poznat svou lidskou tvář a dovedl ve svém projevu myšlenkový postup podkládat citovým zaujetím.

Obrat v Husově životě nastal v březnu r. 1402, kdy se stal kazatelem v Betlémské kapli. Kazatelská činnost měla pro něho dvojitý význam. Jednak ho přiblížila lidu a dala mu přímou možnost vyspekulované ideály uvádět v životní praxi, jednak přiblížila lid jemu a nastavila tím jeho vědeckému zaujetí zrcadlo potřeb života. V tomto období, jež sahá až do r. 1412, bylo Husovo působení na universitě doprovázeno činností v Betlémské kapli. V důsledku styku s lidem stávalo se Husovo působení i ve vědeckém světě čím dále tím více politickým, zaměřovalo se k učené podpoře lidových zájmů, a naráželo proto na odpor církevní hierarchie. Zájem o lid se projevil i v Husově literární činnosti tím, že začal psát česky. Jeho vztah k potřebám lidových vrstev dosvědčuje též zájem o český jazyk (jenž je i staršího data a projevil se jak v úsilí o pravopisnou reformu v Abecedě, viz zde v 2. sv. v oddílu Filologie a rétorika, tak v drobných úvahách o jazyce vkládaných do pozdějších spisů) a snahy o povznesení duchovního zpěvu (srov. zde na s. 220 traktát *De cantu vulgari* – O zpívání lidu, navazující na Husovy snahy o reformu lidového duchovního zpěvu). Z hlediska české literární tvorby Husovy je toto období obdobím přípravným.

Významným mezníkem v Husově životě byl jeho odchod z Prahy na konci r. 1412, vynucený církevní mocí, s níž se dostával do stále ostřejšího konfliktu. Léta Husova vyhnanství 1412 až 1414 tvoří uzavřené a významné období jeho života. Protože ztratil možnost přímého styku se svými pražskými stoupenci, rozhodl se působit na ně literárně, a tak se věnoval intenzivnímu skládání spisů českých, které mají nad latinskými v této době zřetelnou převahu i co do počtu, i co do významu. Do tohoto období spadají jeho nejznámější díla česká, *Knížkami o svatokupectví* počínaje a *Postilou* konče, i základní latinský spis *De ecclesia* (*O církvi*).

Závěrečnou fází Husova života tvoří pobyt v Kostnici od podzimu 1414 do upálení 6. července 1415. Jsou to měsíce, které mají mimořádnou důležitost pro vytvoření revoluční nálady v lidu. Hus svým osobním příkladem ukázal, že ve skutečném boji není kompromisů a že za poznanou pravdu je třeba k jejímu vítězství položit i život. Z hlediska literárního je pro toto období příznačné, že Hus, nemaje možnost působit na své posluchače ani přímo kázáním, ani nepřímo spisy, našel si prostředek nejúčinnějšího zapůsobení ve formě *listu*. Myšlenková náplň, shodná ovšem s jeho dřívějšími kázáními i českými spisy, je zde umocněna osobním zážitkem, a proto si také tyto kostnické listy podržely bezprostřední působivost po celé generace a jsou živou částí naší literatury.

Jan Hus navázal ve svém díle na kazatelskou tradici milíčovskou, přihlásil se k odkazu slavných českých učenců na pražské universitě a stal se nositelem a pokračovatelem Štítného snah o lidovýchovné působení. Jeho kazatelská i literární činnost, spjatá taktó s nejlepšími tradicemi minulosti, dostala však při svém aktuálním zaměření revoluční dosah, neboť našla spojení s masami, jimž ukazovala cestu k lepší budoucnosti. Jako literární činitel, zaměřený na aktuální potřeby života, vytvořil Hus nový typ prózy obracející se k širokým vrstvám. Taková próza se pak rozvíjela v době revolučního hnutí. Tím, že dovedl spojit přesnost a jasnost vyjádření s účinností řečnického projevu, předjal Hus úsilí celého dalšího literárního vývoje, který budoval na kulturním dědictví husitské doby.

PROMLUVA PŘI DETERMINACI VÁCLAVA ZE SUŠICE

Husova činnost na universitě tvoří podklad pro jednu podstatnou část jeho díla. Datuje se od r. 1393, kdy Hus dosáhl bakalářské hodnosti na fakultě artistické („svobodných umění“ – nižší, tj. přípravné pro vyšší studium lékařské, právnické nebo teologické), a tak mohl konat („číst“) některé základní přednášky; r. 1396 se stal mistrem artistické fakulty a r. 1398 byl jmenován examínátorem při bakalářských zkouškách a tím plnoprávným členem profesorského sboru fakulty. Jeho dráha na artistické fakultě vyvrcholila r. 1401, kdy byl na zimní semestr zvolen jejím děkanem.

Z Husovy činnosti na universitě se dochovalo (vedle názvů jeho universitních čtení) několik textů proslovených přednášek (výklady na jednotlivé knihy Aristotelovy, cvičení z rétoriky – fingovaný list Václava IV. papeži Bonifácovi IX.), řada kázání při universitních mších a několik proslovů při promociích bakalářů (tzv. determinacích) a mistrů (tzv. incepcích). Ty jsou dokladem nejen skvělého řečnického talentu Husova, ale i jeho vtípnosti, pohotovosti a krásného lidského vztahu k žákům. Dne 22. ledna 1400 byl Hus promotorem svého krajana Václava ze Sušice a pro jeho promoci vypracoval zvláštní latinský projev.

„Skromný ctností se třpytí.“ Tato slova píše mistr Alexandr v druhé části své knihy.

Ctihodní mistři a páni!

5 Jak je vaší moudrosti a ctihodnosti velmi dobře známo, je-li někdo ozdoben půvabnou sličností těla, nadán krásnou čestností ducha a proniknut hojností slušných mravů, platí o něm, že „skromný ctností se třpytí“. Takový je dnešní kandidát bakalářství, jak v další řeči jasně dovedím. Po zásluze tedy „skromný ctností se třpytí“. Všichni si ho proto bedlivě pro-